

ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена філософським аспектам спілкування в системі післядипломної освіти, а саме праксеологічному та герменевтичному. Розкрита практична значущість необхідності філософського підходу для підвищення якості навчання дорослої людини.

Ключові слова: спілкування, праксеологія, герменевтика, андрагогіка, післядипломна освіта.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена философским аспектам общения в системе по-следипломного образования, а именно праксеологическому и герменевтическому. Раскрыта практическая значимость необходимости философского подхода для повышения качества обучения взрослого человека.

Ключевые слова: общение, праксеология, герменевтика, андрогогика, последипломное образование.

SUMMARY

Article is devoted to philosophical aspects of communication in system of postdegree education, namely praxeology and hermeneutical. The practical importance of need of philosophical approach for improvement of quality of training of the adult is disclosed.

Keywords: communication, praxeology, hermeneutics, androgogy, postdegree education.

Спілкування — основна форма людського буття, воно є основою практично всіх наших дій, служить життєво важливій меті встановлення взаємозв'язків і співпраці з іншими людьми. Більшість людей вважає, що вони вміють спілкуватися. Але практика свідчить, що ефективно робити це можуть далеко не всі, у тому числі й викладачі. Отже філософське осмислення спілкування для педагогів і особливо для педагогів вищої школи є не тільки формою особистісного зростання, але й професійною необхідністю, яка впливає з особливостей навчання дорослої людини.

Сьогодні процес навчання дорослої людини є однією з актуальних проблем педагогічної науки як загальноосвітнього явища. Це пов'язано з активним, бурхливим розвитком суспільства, високою динамічністю процесів, якісних змін у сфері науки, техніки і технологій, розвитку соціально-політичних процесів, що, в свою чергу, вимагає від членів цього суспільства постійного переосмислення тих явищ, які відбуваються. При цьому можливості для самореалізації особистості набувають значного розвитку, у зв'язку з чим сформувалися нові принципи освіти, виникла і активно розвива-

ється така галузь педагогічної науки як андрагогіка (від гр. aner, andros — дорослий, зрілий муж + ago — веду), яка розкриває проблеми навчання, виховання та освіти дорослої людини протягом всього її життя.

В широкому розумінні андрагогіку слід розглядати як науку особистості самореалізації людини протягом всього її життя. Адже відомо, що частина людей реалізується в молодому віці, а дехто розкривається все своє життя, поступово накопичуючи знання, досвід, вміння та навички. Андрагогіка реалізує найдавнішу формулу навчання: non scholae, sed vitae discimus — вчимося не для школи, а для життя.

Між тим, андрагогіка ще не набула статусу стабільної наукової системи і однієї з самостійних наук про освіту. Її теоретичні і науково-методичні основи не стали предметом масштабних наукових досліджень ні в нашій країні, ні за кордоном. Отже, філософія освіти виступає тим методологічним концептом, який дає можливість виділити основні принципи досконалої діяльності та визначити систему професійно-педагогічних дій, що забезпечують ефективну організацію пізнавальної діяльності людей дорослих за віком, досвідче-

них фахівців за статусом і сформованих особистостей за своєю суттю.

В 1970 р. вийшла у світ фундаментальна праця з андрагогіки М.Ш. Ноулса «Сучасна практика освіти дорослих. Андрагогіка проти педагогіки». В ній він сформулював основні положення навчання дорослої людини [1]:

- дорослій людині, яка навчається, належить провідна роль у процесі навчання;
- вона як сформована особистість ставить перед собою конкретну мету навчання, прагне самостійності, самореалізації, самовдосконалення, самоуправління;
- доросла людина має професійний та життєвий досвід, знання, навички, уміння, які повинні використовуватися в процесі навчання;
- дорослий шукає можливості як найскорішого застосування отриманих знань і вмінь;
- процес навчання значною мірою визначається часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, які або обмежують, або сприяють йому;
- процес навчання значною мірою організований у вигляді спільної діяльності того, хто навчає, і того, хто навчається, на всіх його етапах.

Але ж цілком очевидно, що процес навчання – це, в першу чергу, спілкування між викладачем і тим, хто навчається. Саме тому спілкування стає тією фундаментальною базою, на якій ґрунтується весь процес навчання і від якості якого залежить кінцевий результат.

Цікаво було б розглянути спілкування як основний інструмент педагогічної діяльності при навчанні дорослої людини в системі філософії освіти.

Оскільки автор має досвід викладання в системі післядипломної освіти, тобто спілкується в процесі своєї професійної діяльності з дорослими, сформованими особистостями, з його точки зору першочергове місце належить праксеологічному аспекту філософії освіти. Саме тому, що застосування праксеологічного підходу дозволяє раціонально побудувати навчально-виховний процес, застосовувати методи і форми його традиційної організації й плідно використовувати надбання педагогічної теорії і практики, спілкування між викладачем і слухачем курсів підвищення кваліфікації стає особливо насиченим, воно переростає межі «викладач-студент-слухач» і стає, в першу чергу, колегіальним, враховує особистий

професійний досвід слухача, який може бути ефективно застосований на користь всієї аудиторії. Практичне осмислення педагогічної діяльності дозволяє максимально ефективно проводити семінарські заняття, практичні заняття з обміну досвідом, тематичні конференції та ін.

Спілкування, яке здійснюється на праксеологічній основі, стає не тільки ефективним в плані отримання нових професійних вмінь і навичок. Воно сприяє освоєнню навичок комунікації у слухачів, оскільки базується на практичному досвіді як самого педагога, так і всіх учасників педагогічного процесу. Крім того, воно дозволяє втілювати також і світоглядні позиції, і моральні принципи педагога. Однак, власний досвід автора свідчить про необхідність суворого уникнення на заняттях тем стосовно політичних, релігійних, націоналістичних поглядів. Особливо, коли позааудиторне спілкування виявило протилежні погляди слухачів з означених проблем, адже в учасників педагогічного процесу є сформованими і сталими не тільки професійні знання, а й погляди на ці питання, що є однією з особливостей дорослої аудиторії. В даній ситуації спілкування виконує роль профілактики конфліктів як при проведенні занять, так і за межами навчального процесу.

При цьому особливої значущості набуває професійна культура викладача, в основі якої лежить, в першу чергу, спілкування між учасниками педагогічного процесу. Відповідно до цілей і завдань спілкування та складу його учасників педагог обирає найдоцільніший його характер, його мовленнєві, дидактичні та інші засоби. Обов'язковим є дотримання педагогом норм і вимог загальної і професійної педагогічної культури. Однією з таких вимог постає його емоційна культура, здатність управляти своїм емоційним станом і залишатися спокійним, принаймні зовні, у будь-якій складній ситуації. Ще одна вимога полягає у неодмінній доброзичливості, педагога, яка навіть у проблемних ситуаціях створює загальний фон розмови, сприятливий для досягнення бажаних цілей і результатів спілкування. Виходячи з цього, вибір характеру спілкування та культура цього спілкування постають однією з центральних проблем педагогічної теорії та освітньої практики. За характером спілкування та рівнем його культури

можна впевнено говорити про рівень професійної компетентності і педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу.

З іншого боку, спілкування в системі післядипломної освіти, яке базується на філософській праксеологічній основі, дозволяє більш ефективно передати знання, адже відомо, що останні ми отримуємо не шляхом безпосереднього пізнання, а із спілкування зі своїми вчителями та з літературних джерел. А відтак, виникає новий аспект – аспект адекватного розуміння. Саме тому герменевтичні аспекти філософії спілкування є не менш важливими.

Герменевтика як наука про розуміння набуває особливої значущості при спілкуванні в системі післядипломної освіти не тільки тому, що в різних галузях та і в межах конкретної галузі знань одне й те саме поняття чи термін може набувати різного значення. Коли вони «вирвані» з контексту чи коли співрозмовники не дуже уважні одне до одного, у різних людей виникає своє розуміння поняття, яке відрізняється від розуміння цього поняття іншою людиною [2]. Оскільки спілкування при цьому здійснюється між колегами, які впевнені у своїх знаннях, мають професійний досвід і т.п., відсутність належного розуміння сутності об'єктів і явищ не тільки утруднює педагогічний процес, а й може призвести до небажаних наслідків.

Один з герменевтичних аспектів міжособистісного спілкування по-лягає в тому, що існують певні суб'єктивні і об'єктивні обмеження на глибину розуміння. До об'єктивних обмежень слід віднести різний рівень освіченості партнерів та різну міру їх обізнаності у тій сфері, яка виступає предметом спілкування. У психології спілкування існує таке поняття, як «бар'єри спілкування», які істотно ускладнюють розуміння партнерами один одного і того, що вони прагнуть донести одне до одного. Така ситуація досить образно описується як «діалог сліпого з глухим». Ці бар'єри стають об'єктивними перешкодами у розумінні співбесідниками сенсу одних і тих самих слів і понять. Суб'єктивні обмеження здебільшого зумовлені особистісними характеристиками учасників спілкування, відмінністю їх характерів і темпераментів, манери спілкування та виникнення емоцій, які з різних причин один з партнерів може виникати у іншого [3]. Автор статті повністю погоджується зі своїми колега-

ми [3, 4] в тому, що бар'єри спілкування не можуть і не повинні бути перешкодою в спілкуванні, а є тим мотивом, який змушує педагога до підвищення своєї педагогічної майстерності, пошуків шляхів і засобів, здатних знижувати бар'єри спілкування та підвищувати можливості як розуміння предмету спілкування, так і взаєморозуміння між його учасниками.

Як справедливо пише О. С. Пономарьов, «людська активність, в тому числі і в комунікативній сфері, носить не несвідомий, а усвідомлений, доцільний характер, який і породжує ціннісне відношення не лише до тих чи інших об'єктів і результатів діяльності, але й до самого процесу діяльності і пов'язаного з її виконанням спілкування» [5, с. 57].

У зв'язку з ціннісним відношенням хотілося б звернути увагу й на те, що нервово-емоційні процеси, які відбуваються у людини, що розвивається, змінюються з віком [6]. Поступово зменшується обсяг інформації, яку людина засвоює, процеси збудження і гальмування перетікають в бік останнього і т.ін. Урахування цих особливостей значно підвищує ефективність професійного спілкування, знімає його бар'єри і суттєво підвищує якість післядипломної освіти.

З філософських позицій сутність і природа спілкування детально проаналізовані у фундаментальній роботі В. Г. Кременя зі співавторами. Вони, зокрема, підкреслюють, що «характерними особливостями спілкування виступають його об'єктивний характер і широке розмаїття форм і способів». При цьому вони відзначають, що «в основі між особистісного спілкування лежить спільна предметно-практична, виробнича діяльність, необхідність взаємодії, взаємодопомоги та взаєморозуміння. Саме ці вимоги є обов'язковими умовами нормального існування і розвитку людського суспільства» [7, с. 37]. Спільна виробнича діяльність розглядається тут у досить широкому розумінні. Одним з її різновидів слід вважати і спільну діяльність викладача та слухачів у системі післядипломної освіти, та їхню взаємодію і спілкування, без яких ця діяльність просто унеможливується.

Таким чином, загальнофілософське осмислення педагогом понять «розуміння» і «спілкування», суб'єктивних і об'єктивних обмежень, що впливають на останнє, дозволяє скоротити психологічну дистанцію між учас-

никами педагогічного процесу, підвищити ступінь взаєморозуміння між ними. А це сприяє саморозкриттю кожного із слухачів, підвищує його власну самооцінку, що, на думку автора, є вкрай важливим при спілкуванні між дорослими людьми в процесі підвищення їх професійної кваліфікації. Все це дозволяє ефективно застосовувати міжособистісне спілкування на користь навчальному процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кукуев А.И. Андрагогика М. Ноулза: содержательная и процессуальная модели // Вопросы международного сотрудничества в образовании Южного региона. № 3-4: научный журнал. – Ростов-на-Дону: ИПО ПИ ЮФУ, 2008. – С.29-34.
2. Рассел Б. Человеческое познание: его сфера и границы: пер. С англ. – К.: Ника-Центр, 2001 – 560 с. – Серия «Проблема человека», вып. 2.
3. Пономарьов О.С. Герменевтичні аспекти філософії спілкування // Філософія

спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація / Щорічний науково-практичний журнал. – Харків: ХНТУСГ ім. П.Василенка. «Міськдрук». – 2013, № 6. – С. 40-46.

4. Пазиніч С.М. Роздуми стосовно філософії педагогічного спілкування // Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація / Щорічний науково-практичний журнал. – Харків: ХНТУСГ ім. П.Василенка. «Міськдрук». – 2013, № 6. – С. 46-51.

5. Пономарьов О.С. Аксиологічні аспекти спілкування. // Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація / Щорічний науково-практичний журнал. – Харків: ХНТУСГ ім. П.Василенка. «Міськдрук». – 2011, № 4. – С.55-62.

6. Михайличенко В.Е. Психологія розвитку личности: Монографія / В.Е. Михайличенко – Х.: ФЛП Бровин А.В., 2015. – 388 с.

7. Философия общения : монография / В.Г. Кремень, Д.И. Мазоренко, С.А. Заветный, С.Н. Пазынич, А.С. Пономарев. – Харьков: ХНТУСХ им. П. Василенко, 2011. – 440 с.

